

PRIDE: PROPAGACE HOMOSEXUALISMU, PROJEV HRDOSTI NA UTLAČOVANOU IDENTITU, NEBO VELKÁ PÁRTY? ROZHOVOR ZDEŇKA SLOBODY S ŘEDITELEM PRAŽSKÉHO POCHODU HRDOSTI CZESLAWEM WALKEM A ŘEDITELKOU BRATISLAVSKÉHO POCHODU HRDOSTI ROMANOU SCHLESINGER

Za ikonický počátek gay a lesbického hnutí v zemích na západ od našich hranic jsou považovány tzv. stonewallské nepokoje – série spontánních a nepokojných demonstrací osob tehdejší gay a lesbické komunity, které reagovaly na násilné vniknutí policistů a zatýkání v baru Stonewall Inn v newyorské Greenwich Village. Psal se rok 1969 a šlo na jedné straně o pomyslné vyvrcholení přes deset let dlouhého občanského přerodu, který dal vzniknout druhé vlně feminismu a ekologickým, pacifistickým nebo antirasistickým sociálním hnutím, na druhé straně šlo o začátek aktivistické cesty ke zrovnoprávnění gayů, lesbických žen, bisexuálních, transsexuálních a transgender lidí (dále také LGBT), k nimž jsou v současné době ještě přiřazovány skupiny osob intersexuálních nebo asexuálních, nebo také queer. Nutno podotknout, že ve většině zemí není plné rovnoprávnosti ani po téměř 50 letech stále dosaženo. „Vlajkovou lodí“ aktivismu byly tzv. Gay Pride Marches nebo Parades, tedy pochody gay hrdosti, které se poprvé konaly 28. června 1970, přesně rok po policejním zátahu ve Stonewall Inn.

Není proto divu, že veškerá odborná literatura z této kulturní oblasti vidí v pochodech hrdosti (dále také pride) jeden z hlavních konstitutivních prvků LGBT identity, komunity a aktivismu, který vytváří pocit sounáležitosti a kontinuity jedinců v této komunitě, prostřednictvím veřejné viditelnosti umožňuje nastolování příslušných sociálních a politických témat, zároveň ve své masovosti vytváří nátlakový mechanismus a legitimizuje politické požadavky (mj. Epstein, Seidman, Blasius, Weeks, Gamson, Phelan a další). Ovšem tím, jak dochází k uznávání práv a toleranci vůči LGBT lidem, mění se především v 90. letech 20. století charakter prídů. Ty se mění ani ne tolik z důvodu asimilace a akceptace LGBT politik tzv. většinovou společností, ale především kvůli komercializaci LGBT identity – kde jejím nositelem jsou nejen sami její příslušníci a příslušnice, ale i lidé a subjekty mimo LGBT komunitu. Neúčast starost(k)y New Yorku nebo Brightonu na Gay Pride by byla politickým skandálem, zrušení třeba amsterdamského pochodu hrdosti by bylo znatelným zásahem nejen do rozpočtu radnice, ale i mnoha firem.

Jaká je ale situace u nás? Proč se pochody hrdosti západního charakteru ať už v jeho komerční nebo aktivistické podobě objevují až 20 let poté, co se mohlo o homosexualitu veřejně mluvit, co byla homosexualita demedikalizována? Proč se objevují v Česku až po dosažení jedné ze zásadních met politického aktivismu – registrovaného partnerství (2006), k němuž západní (ale i „východní“) pochody hrdosti směřovaly a některé stá-

le směřují? Proč průvody v letech 1999, 2000 a 2001, které se konaly v rámci Duhového festivalu v Karlových Varech, neměly a asi ani nechtěly mít žádný politický dopad na veřejnost? Copak aktivismus nepotřeboval legitimizaci v podobě manifestace hromadné podpory v ulicích měst? Jak to, že se politicky laděné Queer Parades v Brně a Táboře (2008 až 2010), podobající se pridu bratislavskému a těm na jih a východ od našich hranic, neujaly do té míry jako komerčně pojatý kulturní festival Prague Pride (od roku 2011)? Na analýzu historických a sociologických souvislostí a specifík českého a slovenského aktivismu a jejich vztahu k pochodům a mobilizujícím aktivitám si budeme asi muset ještě počkat. Nicméně k české situaci je již dnes možné najít mnoho informací jak v knize Jana Seidla „Od žaláře k oltáři“, tak v textech Věry Sokolové analyzující LGBT aktivismus v kontextu feministického hnutí v ČR po roce 1989 (např. v knize „Mnohohlasem“ editované H. Haškovou, A. Křížkovou a M. Linkovou). My jsme se rozhodli pro toto tematické číslo otevírající hranice sexualit(ám) uskutečnit rozhovor s prezidenty obou pochodů hrdosti – Romanou Schlesinger a Czeslawem Walkem.

V čem vidíte smysl Vašeho pochodu hrdosti a jak byste porovnal(a) situaci Vaši se situací sousedního Česka/Slovenska?

Romana: Naše země toho mají mnoho společného, ale v této oblasti asi možná i víc rozdílného. Češi mají tu výhodu, že jsou v našem geopolitickém prostoru nejvíce ateistickou zemí. My se musíme v jakékoliv věci, která se týká LGBTI, potýkat s velkým odporem ze strany jednak církve, která zasahuje do politiky velice zásadním způsobem, jednak s velmi fundamentálními katolickými sdruženími. Další věc souvisí s kvalitou žurnalistiky, která má vliv na veřejné mínění a která je tak o dvě až tři sta procent na nižší úrovni. Slovenská média, protože to je pro ně atraktivní, spolu-vytvářejí dojem, že tu je nějaký konflikt a že tohle jsou dvě legitimní strany konfliktu, což ale nejsou. Tato atmosféra je pro nás přítěží, běžný člověk se pak na všechna LGBTI témata dívá prostřednictvím těchto morálních a etických církevních prizmat. Mám také dojem, že se to u nás za poslední rok výrazně zhoršilo. Jako kdyby byli představitelé církví někým vyškoleni, protože se naučili pracovat s médii a takovému kampaňovitému způsobu vedení svých veřejných aktivit. Mám trochu pocit, že se nacházíme v nějaké kultur-

ní válce. A to je podle mě škoda, protože to je na úkor obsahu, jelikož nás tento kontext nutí alespoň na část z toho reagovat.

A možná ještě k tomu, proč je náš bratislavský pride ve srovnání s pražským, ale asi také v celoevropském měřítku, jeden z nejmenších. Za prvé, Slovensko bez ohledu na to, o jaké téma jde, není země, kde se masově chodí do ulic. Nám dokonce policie řekla, že náš pochod je na Slovensku čtvrtým největším v historii, po revolučních shromážděních roku 1989, po kauze Gorila a po nedávném košickém pochodu proti interrupcím. To je asi obrázek o Slovensku jako takovém. Druhým faktorem je určitě strach, protože ročník 2010 byl problematický, došlo tam k fyzickým střetům, kdy policie selhala v naší ochraně. To teď snad trochu opadá, i když přesto musíme být ohrazení jako v kleci. V komunitě jsou také lidé, kteří jdou třeba na pochod hrdosti do Vídně, ale na ten náš ne. Tady určitě sehrává svou roli strach, ať už jde o strach z fyzického útoku, nebo že člověk bude někde vyfocený a dozví se to jeho rodina nebo v práci, což souvisí s tématem coming outu a otevřeností k vlastní identitě. Já ale věřím, že se to bude zlepšovat.

Czeslaw: Pro mě je od začátku smyslem Prague Pride komunikace s veřejností, masivní prezentování témat spojených s LGBT tak, aby se o nás lidé dozvěděli víc a pracovali se svými předsudky. Stejný smysl vidím i u bratislavského pridu. Tam jsou ale společenské podmínky do značné míry odlišné a zároveň přístup organizátorů je jiný. My jsme od začátku věděli, že z pridu nechceme a priori dělat politickou agitku, ale spíše kombinaci všeho. Oslovili jsme také všechny možné subjekty s nabídkou zapojení se do programu. Tím se nám podle mého názoru podařilo vytvořit širokou platformu organizací, jednotlivců i subjektů, kteří týden táhnou za jeden provaz. Tím se také podařilo přitáhnout větší množství lidí, což zaujalo pozornost médií a veřejnosti.

Tím jste mi přihrál na další otázku. Je Váš pochod hrdosti akcí kulturní, nebo politickou? Může být takový pride vůbec apolitický a jak se snažíte jeho jednotlivé složky vybalancovat?

Czeslaw: Tady je třeba ale definovat, co to je „politická akce“. Pokud to definujeme striktně, tak pride není akcí politickou, protože neprosazuje žádné politické cíle. Nicméně v širším významu, každá pouliční demonstrace chce na něco poukázat, něco změnit. Naším cílem je zlepšit vnímání LGBT lidí veřejností, a tím dosáhnout nějaké bazální rovnosti mezi lidmi. Široká podpora naší komunity projevená na pridu pak vede k politické podpoře zákonů směřujících k vymazání legislativní diskriminace vůči LGBT lidem.

Romana: Podle mě to úplně nemusí souviset se situací v zemi nebo v komunitě. Velmi to souvisí s tím, kteří konkrétní lidé tu akci dělají. Možná kdyby slovenský pride pořádala jiná skupina lidí, tak by třeba vypadal velmi odlišně.

Bratislavský pochod hrdosti je tvořený převážně z aktivistů a aktivistek, kteří jsou politickými aktivisty, nebo z lidí, kteří si myslí, že za současné politické a právní situace ještě nemůžeme oslavovat jako v Berlíně, protože vlastně není příliš důvodů k oslavám. Ale na druhou stranu na tom nejsme jako na Balkáně nebo na Ukrajině, abychom si k tomu nemohli přidat nějakou hudební a kulturní složku. Snažíme se to dělat tak nějak uprostřed.

Zajímavé, že jste oba řekli, že ten Váš pride se nachází někde mezi politickým a kulturním. Přesto jsou do značné míry jak mediálně, tak dovnitř komunity i ve svém reálném průběhu jiné. Vysvětlení, které se nabízí, je to, na které již upozornila Romana, že si v tomto ohledu naše země nejsou zase natolik podobné. Když se podíváme do historie, tedy 90. let 20. století, můžeme říct, že kulturní festivaly pro LGBT lidi mají v obou zemích do jisté míry tradici. Těžko bychom je ale mohli definovat jako politicky nátlakové, lobbistické, jako mobilizaci lidí za politickým účelem, nikdy to nebyly průvody, které by skandovaly hesla, byly spíše „službou“ pro komunitu. Proč si myslíte, že se Vaše akce s takovou politickou dimenzí objevuje až 20 let po revoluci?

Czeslaw: Po schválení zákona o registrovaném partnerství se LGBT hnutí (pokud se to dá takto nazvat) v podstatě vytratilo. LGBT aktivisti a aktivistky měli pocit, že není o co „bojovat“, že v Čechách je vše krásné a nádherné a je nám tady dobře. Idea o průvodech v ulicích se lidem sice líbila, ale spíše ve světě. V Čechách se toho báli. Pamatuji si na rozhovor s Jirkou Hromadou (*dlouholetý předseda SOHO, tzv. prezident gayů – pozn. Z. S.*), který nás odrazoval od pořádání pridu v Praze, protože se bál, že to skončí negativně a bude to mít špatný dopad na LGBT obecně. Ostatně Brno (*Queer Parade v roce 2010 – pozn. Z. S.*) je toho příkladem. A pak je tady ještě jeden velmi prozaický důvod, v Praze nebyli lidé ochotní se do toho zapojit. Udělat pořádný pride je docela práce, a to si každý uvědomuje, proto se lidé do jeho organizování nehrnou.

Romana: Souhlasila bych s Czeslawem. Na Slovensku se všichni dřívější aktivisti a aktivistky snažili být velmi opatrní ve svých aktivitách a prezentaci na veřejnosti. Když jsem poprvé začala kolem roku 2009 mluvit o tom, že je třeba mít pride i na Slovensku, tak jsem několik měsíců musela odvracet argumenty, že je to brzy, že na to není Slovensko připravené, že to poškodí práci na tom tématu, že bychom ho měli prezentovat jinými aktivitami. Možná proto, že mě ovlivnilo studium žurnalistiky, na to mám jiný názor. Mediální obsahy a mediální realita fungují tak, že umí zpopularizovat téma i během půl roku. To je asi jeden můj argument. Ten druhý se týká lidských práv. Ona připravenost nebo nepřipravenost nemůže být nadřazena podstatě, že všichni máme lidská práva garantovaná, bez ohledu na to,

jestli jsme v této problematice vzdělání či nikoliv. Proto já osobně také nevnímám žádný rozpor v otázce, jestli mám legitimitu zastupovat komunitu. Na dotazy tohoto typu odpovídám, že jsem lidskoprávní aktivistka zaměřená na toto téma a vycházím z mezinárodních definic lidských práv, a tak je pro mě v té chvíli irelevantní, kolik lidí si v rámci nějaké statistiky myslí, že to není dobrý nápad, nebo jsou ochotni něco takového podpořit. Jednou jsme evropskou zemí, která má podepsány různé lidskoprávní dohody! Samozřejmě by se paralelně vedle toho v rámci jiných aktivit měla společnost vzdělávat a měla by se provádět osvěta. Ale ve vztahu k právu bychom se neměli schovávat za nějaké statistiky. O lidských právech je přece zakázáno vypisovat referendum.

Přesto Češi ani Slováci nemají rádi, když se politika dělá na ulici. Demonstrace a jejich představitelé a představitelky jsou spíše vnímáni jako něco nevhodného a nežádoucího. Nejen většinová společnost, ale ani LGBT lidé sami se nechťejí ukazovat v průvodech. Často jsou i proti nim. Jak se vyrovnáváte s tímto problémem, co to znamená pro organizaci a podobu Vaší akce?

Romana: To, že jsou členové a členky LGBTI komunity proti událostem, jako je pride, je podle mě vlastně i zdravé. Tak trochu to ukazuje, že nejsme tak ohrožená skupina, že si můžeme dovolit mít různý názor na jednu věc. V podstatě po revoluci byla snaha uniformně všechno prezentovat a tahat za jeden provaz, což jsme my trochu radikálně nabourali v roce 2009, když jsme do médií vyšli s požadavkem komplexního zrovnoprávnění. Napříč aktivistickým hnutím byla asi rok znatelná taková tenze. Byli jsme i obviněni, že jsme udělali více škody než užítu. Ale já si myslím, že to je výborná věc mít na stejné věci různý názor. Ta pluralita je zdravá.

Czeslaw: Problémem by bylo, jak bylo řečeno výše, pokud by byl pride definován pouze jako aktivistická demonstrace, přišlo by nám na ni jen pár jedinců a dopadli bychom asi smutně. Proto jsme přijali strategické rozhodnutí nekoncepovat Prague Pride aktivisticky a „politicky“, ale jako promo akci, jako platformu pro všechny. A myslím, že ta strategie vyšla. Průvod v sobotu propagujeme přímo jako zábavu s karnevalovými prvky. Protože lidé se rádi baví, a pride nemůže být pouze o vážných tématech, na ty máme prostor v průběhu týdne. Průvod musí být prostě zábavný.

Jak se vlastně člověk dostane do čela akce, jako je pride? Je Vaše civilní povolání něčím, co je tomu otevřené, nebo je to souhra jiných okolností? Jaký byl Váš příběh?

Czeslaw: V mém případě to byla v podstatě náhoda. Nicméně je nejspíše pravda, že mě k tomuto kroku predestinovala moje práce a studium a to, kým jsem. Bezprostředně

před pridem jsem působil v Sekci pro lidská práva na Úřadu vlády a byl jsem frustrován, jakým způsobem přistupujeme k podnětu Výboru pro sexuální menšiny k individuálním adoptím LGBT osob. Cítil jsem se v podstatě provinile, že neumím tento podnět prosadit. Tehdy jsem také pochopil, že pro prosazení jakéhokoliv podnětu je nutná podpora zvenčí. Proto jsem se rozhodl, že se budu ve volném čase více věnovat právě LGBT tématu a že se pokusím pomoci partě, která se v Praze rozhodla uspořádat první pride. Další příběh už je notoricky známý. Původně jsem neměl vůbec záměr vykonávat roli ředitele festivalu, nicméně v jednu chvíli bylo jasné, že někdo pride vést musí, a já byl už v té chvíli bez práce, se stipendiem, s určitým volným časem a nevyužitou energií.

Romana: Já jsem se k aktivismu vůbec dostala v podstatě ze dne na den. Byla to taková shoda náhod. Hany Fábry, která dnes již aktivně nepůsobí, přišla s projektem pro výchovu nových lídrů a lídryň. Pozvánka od ní přišla ve chvíli, kdy mi moje školitelka bakalářské práce, když jsem chtěla psát na téma LGBT, řekla, že to je strašné, že taková skupina neexistuje, jestli bych si radši nevybrala ten gender a že tuhle minoritní skupinu ona neuznává. Vzala jsem si ten vůbec první střet osobně, a tak jsem hned napsala Haně Fábry, že na workshop půjdu, a napsala jsem jí i svůj příběh s bakalářkou. Setkaly jsme se a na druhý den jsem s antidiskriminačním zákonem šla do školy. Celé to skončilo tak, že se mi omlouval i vedoucí katedry. To byl ten moment, kdy jsem do toho byla vtažena. Za pět měsíců jsme organizovali první malou veřejnou akci k Mezinárodnímu dni proti homofobii. Tam jsem byla „podstrčena“ novinářům před mikrofon. Myslela jsem si, že to bude jednorázová věc, ale protože na Slovensku je veřejných mluvčích k tématu LGBT jen velice málo, pokračovalo to dál.

Jak bude vypadat chvíle, kdy si řeknete, že Vaše osobní mise v pochodu hrdosti je skončena? A jak bude vypadat chvíle, kdy skončí potřeba celého pridu?

Romana: To ještě potrvá dlouho, než pride nebude potřebný. Já osobně bych pride nedělala, kdyby to měl být jenom zábavný formát. Já pride vnímám silně jako politickou věc, jako advokační aktivitu. Mojí metou je zákon o registrovaném partnerství. V tom svém prvním aktivistickém období jsem byla v kontaktu se starší generací aktivistů a to pro mě byla velká zkušenost. Dala jsem si závazek, že toto téma nechci tímto způsobem dělat věčně, bez nějaké hranice. Je to dost těžké a já se necítím být dostatečně silná na to, abych dokázala dvacet a více let fungovat profesně a vědět, že to, o co se snažím, ten konečný cíl nebyl stále naplněn. Doufám, že se nám ten zákon do nějakých pěti let podaří prosadit, a potom bych se asi vydala jiným směrem.

Czeslaw: To, že končím s pridem, si říkám každý rok. Letos poprvé jsem si to neřekl a letos poprvé se objevuje reál-

ná možnost, že s pridem budu muset skončit, protože kandiduji do Poslanecké sněmovny. Pokud bych se tam dostal, odstoupím ze všech funkcí. (*Strana zelených, za niž kandidoval, se do sněmovny nedostala. – pozn. Z.S.*) Nicméně je jasné, že jednou přijde okamžik, kdy už nebudu mít co pridu nabídnout, kdy už bude moje přítomnost v čele kontraproduktivní a vice versa. Je ale nutné vycítit ten správný moment a já doufám, že to budu umět. Druhá zásadní věc je začít

hledat lidi, kteří to po mně převezmou a budou pokračovat. Co se týká myšlenky pridu, jsem přesvědčený, že nebude nikdy přežitá. Protože ta myšlenka je univerzální, týká se otevřenosti města a společnosti, diverzity a zejména komunikace s veřejností. A to bude potřeba vždy. Možná se změní forma festivalu, možná z toho bude víkendová party v centru Prahy a nebude to už celotýdenní ambiciózní festival. Ale jsem přesvědčen, že pride v Praze neskončí.